

HURMAAVA

HYÖTYPUUTARHA

& VINKKEJÄ OMAVARAISEMPAAN ARKEEN

JOVELAN JOHANNA
& ANNABELLE ANTAS

Copyright © Jovelan Johanna,
Annabelle Antas ja Docendo 2023

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Valokuvat © Annabelle Antas

Graafinen suunnittelu: Eija Kuusela

ISBN 978-952-382-597-0

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Lukijalle 5

OMAVARAISTELEVAA ARKEA VANHASSA
TALOSSA 6

Kurjen huudosta kurjen huutoon 7
Omavaraistelu tarjoaa vaihtoehtoja valmiille 11
Hemmotellen – itse tehden 15
Hunajasaippua 17
Ihoa kuorivat pesusienisaippuat 19
Kosteuttava aloekreemi 21

HYÖTYPUUTARHA 23

Suunnittele oma hyötypuutarha 27
Riittävästi tilaa omavaraistella 27
Monenlaisia maa-aineksia 28
Kastele kunnolla ja varaudu kuivuuteen 30
Kasvimaan monet muodot 35
Sokkeliton kasvihuone vanhoista ikkunoista 36
Torjunta-, houkutus- ja kumppanuuskasvit 41
Vuoroviljely 43

VINKKEJÄ ESIKASVATUKSEEN 45

Siemenlaatat 47
Siemenistä ja siemenpusseista 49
Tilaa, lämpöä ja kosteutta 51
Kasvihuonepullot 53
Kätevää kourukasvatusta 54
Kylvörenkaat – rikkaruohoton viljelmä 55

HURMAAVIA HYÖTYKASVEJA 57

Tarhamaltsa 59
Väriperunat 61
Lilapalkoiset herneet 63
Mustikkakoiso 65
Kasvihuone- ja avomaankurkut 67
Pesusienikurkku 69
Alma-paprikat 70
Sikuri 71
Maa-artisokka 72
Wasabi 73
Baya Marisa -omenat 75
Omenaminttu 76
Vesipippuri 77

YRTTIEN HUUMAA 79

Tillitee 81
Bouquet garni 81
Eteerinen öljy omista yrteistä 81
Perusta ruukkupuutarha 83
Sammaltaidetta yrttiruukkuihin 85
Yrttien kuivaaminen 87
Yksinkertaiset yrtinkuivaustelineet 89

KULINARISTIN KUKAT 91

Ruusu-kookossokeri 93
Kotitekoinen kukkavoi 95
Kukkapasta & yrttivoi 97
Kukka- ja kasviprässit 99

PUUTARHAN SYKSY JA TALVI 101

Kerää siemenet talteen 101
Syys- ja talvikylvöt 103
Ruukkujen talvihoito 105

VUOSI LAUTASELLA 107

Marmorimunat 109
Appelsiini-porkkanamarmeladi 111
Voikukkakaprikset 113
Voikukkahunaja 115
Kuusenkerkkäjuuhe 117
Kuusenkerkkälikööri 117
Raparperijäätelö 119
Vanhan ajan vaniljasiirappi 121
Vanhan ajan raparperilimonadi 123
Uuden sadon perunasalaatti 125
Kesäkurpitsasalaatti 127
Pupupasta 129
Itse tehty halloumityyppinen juusto 130
Marjalikööri 1800-luvulta 133
¡Ay, caramba! -karvais-chilichutney 135
Sweet chili -kastike 137

ELOKUUN RAPUJUHLAT 139

Lohi-mätimousserulla 141
Tuulihatut & raputahnaa 143
Jääkellarin lohi ystävineen 145
Avokadocarpaccio 147
Salsa rosa -kastike äyriäisille 149
Rapunjuhlien helpot paperilyhdyt 151

PALUU PUUTARHAN RUNSAUDENSARVEEN 155

Punasipulihilloke 155
Tricolore hummus 157
Kirpeä päärynähillo 159
Kirpeät päärynämakeiset 161
Omenahillo punamalto-omenasta 163
Paahdetut sinappi-hunajaporkkanat 164
Köynnöskrassikaprikset 165
Juures-mausteriisi 167
Mausteinen kurpitsakeitto 169
Pannuleipä 171
Kanelinen kurpitsa-kaalipaistos 173
Sienisuola 175
Rommiluumut eli rommiruukku 177

JOVELA 179

Kannetut vedet ja vedetön vessa 179
Lämpöä, sähköä ja jätehuoltoa 183
Vanhan talon remontoinnista 183
Itse tehty liisteri 185
Säästävä julkisivuremontti 187
Vanhaa taloa vailla? 187

Loppusanat 189

Kiitokset 190
Hakemistot 192

Lukijalle

Tämä kirja kertoo elämästä vanhassa talossa, omavarais-televasta elämäntyylistä ja hyötypuutarhasta, joka raivattiin esiin ryteiköstä ja kivikosta, sekä sen monista hurmaavista hyötykasveista. Kirja on omiin kokemuksiimme perustuva, kannustava kertomus siitä, miten omasta kasvimaasta haaveileva märkäkorva voi perustaa rennolla otteella hyötypuutarhan ja villiintyä siellä. Pääset tutustumaan myös askeettisten mukavuuksien taloomme, Jovelan, jossa elämme vailla juoksevaa vettä ja viemärointejä, verkkaasta arjesta ja omasta sadosta nautiskellen.

Hurmaava hyötypuutarha & vinkkejä omavaraisempaan arkeen jatkaa tarinaa siitä, mihin edellisessä kirjassamme *Vanhassa talossa – kohti omavaraisempaa arkea* jäätiin. Millaiseksi muodostui kahden kaupunkilaisen elämä yli 150-vuotiaassa talossa katuvalottoman tien varrella ja erityisesti sen hyötypuutarhassa, jonka perustaminen alkoi varsinaisilla menninkäisten olympialaisilla?

Tässä kirjassa teemme matkaa puutarhan ja puuhellan välillä, sormet mullassa, kauha kattilassa, vesi kielellä ja hymy huulilla. Kirjan kauniit kuvat ovat ystäväni, brittiläisen valokuvaaja Annabelle Antaksen tallentamia hetkiä Jovelassa päivinä, joina satoi, paistoi ja elämänilo läikähteli rinnassa.

Toivomme sydämestämme,
että viihdyt tarinoidemme ja kuvien äärellä.
Sinua lämpimästi tervehtien

Johanna & Annabelle
@jovelan_johanna @annabelleantas

*P.S. Jos omavaraistelu on sydäntäsi lähellä,
tervetuloa myös osoitteeseen omavarainen.fi,
joka on omavaraisteliijoille omistettu ideasivusto.*

OMAVARAISTELEVAA ARKEA VANHASSA TALOSSA

Tänä vuonna, kun kirja julkaistaan, on kulunut jo kymmenen vuotta siitä, kun me kaksi kaupunkilaista löysimme Jovelan, oman rauhaisan Shangri-Lamme. Kaikki alkoi tylsistymisestä kaupunkilaisarjen yksitoikkoisuuteen ja kaupallisuuteen sekä toiveesta elää hieman erilaista elämää. Pysähdyimme miettimään, miten voisimme elää, jos uskaltaisimme riisua kaikki valmiit oletukset ja ratkaisut, vaikka se alkuun tuntuisi mahdottomaltakin.

Kerrostalokaksion sohvalla tehdyistä muistiinpanoista ja piirroksista syntyi suunnitelma, jonka myötä me, kaksi paljasjalkaista kaupunkilaista,

löysimme paikkamme pienestä vakkasuomalaisesta kunnasta, Vehmaalta. Ostimme tyhjänä seisoneen, rytköarpän pesäksikin nimitetyn rähjäisen talon, jota ympäröivät umpeen kasvanut puutarha ja resuiset piharakennukset. Raivasimme puutarhan, korjasimme taloa, täytimme sen elämällä – ja se meidät.

Elämme mieheni kanssa nyt kymmenettä vuotta katuvalottoman kylätien varrella sijaitsevassa, pääasiassa puulämmitteisessä hirsitalossamme vailla juoksevaa vettä tai viemärointejä, emmekä ole katuneet valintaamme.

Kurjen huudosta kurjen huutoon

Maalle muuttaminen muutti elämämme, arkemme ja kaikki sen pienet osasetkin ja antoi vuodenaajoille syvemmän merkityksen. Nykyään elämä kulkee vuodenaikojen mukaisesti muutenkin kuin sesonkikuvastojen kautta. Jälkikäteen on jännää huomata, miten vahvasti luonto, sen eläimet ja puutarhamme kasvit roolittavat nyt vuodenaikoja ja miten vaivihkaa, oikeastaan meidän itsekään sitä huomaamatta, liu'uimme luonnon ja sääolosuhteiden määrittelemään arkeen, jossa on hyvä elää.

Kuvailen usein elämäämme sykliksi, joka liukuu kurjen huudosta kurjen huutoon, ja sitten on talvi. Elämä ja arkiset askareet nivoutuvat osaksi vuodenvaihtoa ja toistuvat aina uudelleen samoin kuin ennenkin, eikä se tunnu ikävyyttävältä. On luontevaa elää näin, synkroniassa vuodenaikojen kanssa. Puuhia riittää, aina on jotain odotettavaa ja kullakin vuodenaikalla on oma merkityksensä ja omat askareensa.

Vuosi ja vuorokausi ovat tavallaan samanlaisia. Ensin on kevät, aamu, jolloin heräämme talven levosta. Kesä on kuin päivä, puuhakas ja eloisa. Kesän jälkeen saapuu syksy, ilta, jolloin askareemme valmistelevat tulevaa talvea ja verkkaisempaa vaihetta. Talven saapuessa puutarha uinuu talviunta ja me pesässämme syömme talvivarastoa ja suunnittelemme seuraavaa satokautta.

Vuodenvaihteen jälkeen loputtomalta yöltä tuntuva talvi alkaa taittua ja valoisa aika lisääntyy. Lehtopöllöt aloittavat öiset huutelunsa. Tammiukuussa päivä pitenee meidän leveysasteillamme tunnin, helmikuussa puolitoista ja maaliskuussa likemmäs kaksi. Tässä vaiheessa alkuvuotta tulee aina ajatelleeksi, että ikkunat olisi syytä pestä, ja harmittelee omaa laiskuuttaan, kun niitä ei tullut pestyä syksyllä. Vaan on maailmassa tärkeämpääkin katseltavaa kuin valon paljastamat laikut ikkunalaseissa.

Talven kylmän kouran irrottaessa otetaan hangeh ohenevat – mikäli niitä on meillä lainkaan – ja pihamaalle ilmestyy päiviä, joista vielä routainen maa kurkistelee meitä. Käpytikat päräyttelevät

sähkötolppien metallihattuja kilpaillen kylän komeimmasta rumpusoolosta. Linnut aloittavat pesäpuuhansa, ja maailma täyttyy iloisesta kujeruksesta. Ei mene aikaakaan, kun ensimmäiset pörriäiset ja perhosetkin ilmestyvät ihmettelemään auringon lämmittämää luontoa. Ensimmäisenä talvivaipastaan kuoriutuvat, nokkosperhosia muistuttavat koivutyttöperhoset ovat aina varma merkki kevään ylivoimasta.

Sitten saapuvatkin joutsenet ja kurjet. Ne kertovat tulostaan huudoilla, jotka kiirivät taivaan kannelta kaikkialle jo kauan ennen kuin ensimmäiset aurat saapuvat näköselälle. Takaraivo niskaa hipoen seuraamme niiden uljasta lentoa puutarhamme yli. Kalevalan tarinoissa kerrotaan, kuinka kurki herätti Pohjolan väen, ja niin se taitaa tehdä edelleenkin. Oikeudenmukaisuutta symboloivat linnut lipuvat ylitsemme huudellen kevään saapuneen,

ja pian puutarhan pensaiden silmut jo aukeavatkin ja koko puutarha tuntuu räjähtävän kukkaan, kun hedelmäpuut aloittavat kukintansa. Maailman täyttää ihana surina pöriäisten käydessä työhönsä. Näin sitä uutta satoa luodaan hyönteisystävien avulla!

Kevään edetessä saapuvat västäräkit. Ne keikaillevat verstaan katolla ja nurmella pyrstöään keikutellen ja päästelevät kujeilevia ääniään. Meidän pihaamme on jo useamman vuoden pitänyt reviiirinään sama västäräkiherra, tai ainakin oletamme niin, sillä tällä västäräkällä, jonka olemme nimenneet Sulhoksi, on tapana keikistellä juuri minulle. Se seurailee perässäni turvallisen matkan päässä, ja aina kun pysähdyn katsomaan sitä, se esittelee sangen hauskan keikuttelevan tanssinsa, pullistelee ja pörhistelee höyheniään, levittelee siipiään ja keikuttelee päätään.

Kesän saapuessa käet aloittavat kukuntansa jo aamuyöllä, kun hento usva vielä leijuu peltojen yllä. Oman hauskan esityksensä pitää myös epäsuhtaisen pitkänokkainen taivaanvuohi, joka lentää joka ilta auringon laskiessa pihamme ylitse tuottaen hauskoja, vuohen mäkätystä muistuttavia äännähdyksiä. Äänet eivät muuten ole linnun laulua, vaan syntyvät pyrstön reunasulista, sain kuulaa muutaman vuoden iltalentoja ihmeteltyämme.

Kuten huomaa, linnuista on tullut meille tärkeitä naapureita. Mikäli heräisimme jonain aamuna siihen, että kaikki maailman kalenterit olisivat kadonneet, siivekkäät ystävämme pitäisivät meidät vuoden ympäri ajassa kiinni.

Kesän saavuttua voimme monessa mielessä sanoa elävämme kädestä suuhun, mutta se on pelkästään positiivista. Kesällä aterioita voi suunnitella puutarhassa. Upottaa kädet multa ja nostaa aterian verran perunaa. Harventaa sieltä ja täältä, ottaa sen, mitä sillä kerralla tarvitsee.

Kesällä puutarha onkin kuin karkkikauppa. Saamme pitkin kesää kulkea puutarhassa napsien marjan täältä, toisen tuolta, koko kourallisen sieltä, missä sato sen jo sallii. Hunajamarjat ja pensasmustikat, ahomansikat, kirpeät punaherukat ja makean aromaattiset mesimarjat, pulleat vademat, rapeat karviaiset ja ihanat, melkein mustat karhunvademat ovat täynnä kesän voimaa, kuten

loppukesästä satonsa saavuttavat kirpeän energiset tyrnitkin.

Syksyn lähestyessä usva leijuu iltapäivän päätteeksi sänkisen viljapellon yllä, jossa peurat askeltavat vasoineen hiljaa. Sudenkorennot saapuvat värikkäine siipineen ja sirkat soittavat iltaserenadeja. Puutarhassa saa hämärän tultua varoa askeliaan, ettei tule astuneeksi yöllisille saalistusretkilleen lähteneiden sammakoiden päälle.

Runoilija Heli Laaksonen puhui kerran siitä, miten joskus vähän hävettää, kuinka pienistä asioista sitä tuleekin iloiseksi. Voin samaistua tuohon tunteeseen täysin. Viime syksynä seisoskelin pihallamme ihmettelemässä hämähäkinseittä vesisäivissa. Ajatella! Ehjä ja täydellinen hämähäkinseitti pystyasennossa veden alla! Sitä siinä ihmettelin ja monelta suunnalta katselin ajatellen, miten iloinen olenkaan, että sain nähdä niin hienon seitin. Ihmeellinen on maailma.

Ensimmäiset tummuvat yöt tulevat nopeasti, ja valon määrä vähenee syksyä kohti. Kurjet koontuvat pelloille ja kutsuvat kaltaisiaan matkalle maailman ääriin. Mielen valtaa haikeus siitä, että nuo uljaat linnut vievät kesän mennessään, mutta samalla ilo siitä, että ne tuovat sen jälleen takaisin, kun kohtaamme seuraavan kerran.

Pian jo ensimmäinen kuura tervehtii ulko-ovella aamu-unista venyttelijää, joka hädin tuskin on saanut pidettyä silmänsä auki iltauutisiin saakka. Sekin on jännä juttu, miten nykyisin syysiltoina väsyttää hurjasti, vaikka muuten olisi oikea yökukkuja. Kun ei alati ole keinovaloissa, sitä alkaa mukautua luonnonmukaiseen vuorokausirytmiiin. Aivot ajattelevat ajan olevan otollinen yönille, kun illan hämärää ja pimeyttä on kestänyt jo tunteja.

Lokakuussa, kun me hassut ihmiset käännämme kellomme tunnilla kohti mennyttä kesää, saapuu pimeys ja talvi lähestyy toden teolla. Illat ovat pitkiä ja yöt mustia, mutta pakkasöiden mukana tulee myös upea yötaivas, josta avaruuden tummanpuhuvaa kantta ei melkein erota kaikilta tähdiltään. Kerran kuussa täysikuu yhdessä kimaltelevien hankien kanssa tekee yöstä päivän.

Tällainen on kalenterivuotemme, kurjen huudosta kurjen huutoon. Mutta onhan se paljon muutakin.

Omavaraistelu tarjoaa vaihtoehtoja valmiille

Puhun absoluuttisen omavaraisuuden sijaan mieluiten omavaraistelusta, joka on lempeämpi ja sallivampi käsite ja kuvaa paremmin myös elämäntapaamme. Otin omavaraistelu-sanan käyttöön vuosia sitten kuvaamaan elämäntyyliä, jossa pyritään omavaraisempaan elämään, mutta ei haeta kokonaisvaltaista omavaraisuutta, jonka toteuttaminen on haastavaa. On toki pieniä, yksittäisiä osa-alueita, joissa olemme nykyään omavaraisia: esimerkiksi tietyt hyötykasvit antavat meille seuraavaa satokautta varten siemenet, ja monivuotiset kasvit tuottavat satoa jopa vuosikymmeniä.

Vaikka meillä on oma kaivo, emme tarkemmin katsottuna ole vedenkään suhteen täysin omavaraisia, sillä saadaksemme veden porakaivon syvyyksistä tarvitsemme energiaa. Voisimme tuottaa kaivolle energian aurinkopaneeleilla, mutta energian alkuinvestointi ei tietenkään olisi omavarainen, sillä emme kykenisi valmistamaan aurinkoenergialaitteistoa, joka mahdollistaisi energiantuotannon. Alkuinvestoinnin jälkeen energiantuotanto olisi toki omavaraista ja mahdollisesti myös tuottavaa, mikäli ylijäämäenergia myytäisiin verkkoon. Omavaraistelevalle elämäntyyli on monasti tällaista: tehdään alkuinvestointi, joka vapauttaa kustannuksista vuosiksi eteenpäin, oli kyseessä omenapuu tai aurinkoenergiakeräin.

Omavaraistelu on pyrkimystä tuottaa itse se, mitä voi ja haluaa, niillä keinoilla, jotka ovat omis- sa olosuhteissa mahdollisia. Se ei aina synnytä merkittäviä säästöjä, vaikka monesti niinkin on. Omavaraistelu on myös omatoimisempi vaihtoehto kuluttamiselle ja erityisesti kertakuluttamiselle. Itse tekeminen ja olemassa olevan hyödyntäminen täysin valmiin hankkimisen sijaan tuo tietynlaista itsenäisyyttä ja mielenrauhaa – se on kykyä tuottaa itse asioita, joita arjessaan tarvitsee.

Kun isäntä esimerkiksi takoo omalla pajallaan perinnemenetelmillä meille kahvan oveen tai katilatelineen tupaan, sen merkitys on erilainen kuin valmiina ostetulla olisi. Takotuotteeseen käytetty metalli on ostettua tai se on saattanut löytyä metallin kierrätyspisteeltä, ja pajakoksit on ostettu valmiina. Valmistamme itse biohiiltä, jota voi käyttää niin puutarhassa kuin grillissäkin, mutta pajalla tarvitaan koksia, jonka lämpöarvo on perushiiltä korkeampi. Siksi takotuotteissa ei koskaan yllätä kokonaisomavaraisuuteen, muttei se tosiaan ole mikään tavoitekaan. Kun 2020-luvun mies kuumentaa rautaa itse tekemässään ahjossa ja takoo sitä käsin itse valmistamallaan työkaluilla, itse varustamallaan ja remontoimallaan kotipajalla, siinä on meille metallista omavaraistelua riittämiin!

Meidän omavaraistelumme liittyy nykyään myös enenevässä määrin ajatuksia tuotteiden alkuperästä ja tuonnin järkevyydestä. Olemme korvanneet pesupähkinät rohtosuopayrtistä itse valmistetulla suovalla ja hevoskastanjoilla, joiden pesuominaisuudet ovat pesupähkinöitä paremmat. Kotimaisia hevoskastanjoita voi käyttää pesupähkinöiden tapaan, sillä ne sisältävät runsaasti saponiinia, luonnon saippuaa. Pähkinät kerätään, ne lohkotaan ja kuivataan ja niitä käytetään pesupähkinöiden tapaan pyykissä. Yksinkertaista ja helppoa!

Kun lämmitämme taloa puulla, siitä syntyy tuhkaa, jota käytetään puutarhassa lannoitteena ja kotona puhdistusaineena. Lasipinnat uuninluukusta nokeentuneisiin takkalaseihin ja keraamisen lieden pintaan, puulieden emalinen kylki ja saunan lasiovikin puhdistuvat kuin taikauskusta, kun niitä hankaa tovin siivilöityyn tuhkaan painetulla kostealla rätillä. Puutarhan vihulaiset, kuten satoja rouskivat kirpat ja porkkanakärpäset sekä viinimarjojen luteet ja kirvat eivät voi sietää tuhkaa. Tuhka on myös mitä arvokkain ravinne puutarhassa, sillä se sisältää muun muassa fosforia, kaliumia, kalsiumia, magnesiumia ja rautaa, jotka ovat tärkeitä kasvien hyvinvoinnille. Ravintoaineita on vieläpä juuri oikeassa suhteessa! Tuhkakalkituksesta hyötyvät erityisesti tomaatit, sipulit, pavut, kaalit ja sipuleista kasvatettavat kukat. Kourallinen tai kaksi riittää hyötypuutarhassa viljeltyä neliötä kohti, hedelmäpuille ja pensaille voi antaa tuhkaa enemmänkin, nelisen kourallista on sopiva määrä. Parasta on lehtipuun, erityisesti koivun tuhka, sillä havupuiden tuhkassa saattaa olla raskasmetalleja.

Kun näin sahan myyvän edullisia elintarvikelpoisia päreitä, tein meille kesäksi pärelautasia sen sijaan, että ostaisimme grilli-iltoihin bambusta tai palmunlehvistä valmistettuja kertakäyttölautasia. Kuumensin puulieden päällä ro-

settiraudan kuumaksi ja painelin sillä kuvioita pärelautasten pinnalle, ja voi miten kivoja niistä tulikaan! Kun pärelautasen käsittelee vielä pella-vaöljyllä, se kestääkin kauemmin kuin kertakäyttöinen lautanen.

Omavaraistelemme pienillä tavoilla sen lisäksi, että kasvatamme puutarhassamme noin sataa hyötykasvia. Emme ole ekopyhimyksiä, vaan teemme sen, minkä mielekkääksi koemme siten, miten se parhaiten luonnistuu. Pyrimme kuluttamaan järkevästi, mutta emme julista ehdottomuutta. Banaani löytää välillä tiensä ostoskärriymme siinä missä muillakin, ja osaamme myös hemmotella itseämme.

Haaveiletko hurmaavasta hyötypuutarhasta?

Tässä hyvän mielen kirjassa omavaraistellaan, tehdään makumatkoja puutarhaan ja kotoillaan 150-vuotiaassa askeettisten mukavuuksien talossa arjen pienistä askareista nauttien. Jovelan puutarhassa kasvaa perinnehyötykasvien lisäksi monenlaisia erikoisempiakin herkkuja karkkiyrteistä tuliseen wasabiin.

Hurmaava hyötypuutarha tarjoaa vinkkejä ja ideoita oman hyötypuutarhan perustamiseen ja sen sadosta nauttimiseen sekä inspiraatiota omatoimisemmasta ja omavaraisemmasta elämästä haaveileville nykyajan ihmisille.

DOCENDO

ISBN 978-952-382-597-0

KL 67.3/68.2

9 789523 825970

